

Motion till riksdagen 2008/09:Ju466

av Désirée Pethrus Engström (kd)

Människohandel för sexuella ändamål

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att tydliggöra lagstiftningen mot människohandel speciellt gällande bevisbördan.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av strängare straff för människohandel.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av mer utbildningar för domare, åklagare och poliser avseende människohandel.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av öronmärkta pengar till polisen för att bekämpa människohandel och att begära återrapporteringskrav.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förstöra marknadsplatser för reklam av prostituerade.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stänga av välkända prostitutionsgator nattetid.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbjuda reklam för sexuella tjänster.¹
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utöka ägaransvaret och att lagföra hotellägare och lägenhetsförmedlare som anses ha främjat prostitution/människohandel.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa skadestånd alternativt tömma människohandlarnas konton.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka skyddet för människohandelns offer.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att upprätta behandlingshem för människohandelns offer och möjliggöra kontakt med en utbildad kurator.

Fel! Okänt namn på

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbättra återvändarrutinerna för människohandelns offer.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att möjliggöra permanent uppehållstillstånd för människohandelsoffren med hänvisning till brottet de utsatts för.²
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om strängare straff för sexköparna.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka samarbetet mellan olika myndigheter och aktörer som jobbar med människohandeln.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stödja fristående organisationer som jobbar mot människohandel i ursprungsländerna.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att driva på inom EU så att fler länder inom EU inför lagstiftning liknande den svenska sexköpslagen.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka kunskaperna om andra typer av människohandel än de för sexuella ändamål.

¹ Yrkande 7 hänvisat till CU.

² Yrkande 13 hänvisat till SfU.

Människohandel för sexuella ändamål

Människohandel, eller trafficking som det ibland betecknas, används ofta som en kortare formulering av brottet ”människohandel för sexuella ändamål” eller det som på engelska kallas ”human trafficking for sexual purposes”. I det officiella språkbruket har Sverige valt att inte använda sig av begreppet trafficking eftersom det kan vara missvisande gällande brottets innebörd. ”Människohandel för sexuella ändamål” är det korrekta begreppet att använda i sammanhanget. Handel med människor för andra syften än sexuell exploatering, exempelvis tvångsarbete eller organhandel förekommer också och återfinns i brottsbalken under människohandelsbrottet. Oavsett ändamål innebär dock människohandel alltid att någon skickar andra människor mellan länder, regioner eller städer i syfte att utnyttja dem eller dra fördel av dem och deras arbete. Enligt FN uppskattas fyra miljoner människor, mest kvinnor och barn, falla offer för människohandel i världen varje år och en majoritet av dem utnyttjas för sexuella ändamål. Enbart i Europa handlar det om en halv miljon människor som av människohandlarna omvandlas till en handelsvara i den gränsöverskridande organiserade brottsligheten. Till skillnad från droger och vapen kan kvinnor och barn säljas om och om igen, som en ständig färskvara till högt betalande kunder. Sju miljarder US-dollar, eller motsvarande 45 miljarder kronor, uppskattas handeln med människor omsätta världen över enligt FN.

De som hamnar i händerna på människohandlare blir lurade, sålda, miss-handlade, hotade eller på annat sätt försatta i situationer de inte kan ta sig ur. Många blir tvingade att jobba inom sexindustrin, som prostituerade eller inom porrbranschen samt att utföra andra typer av tjänster under ständiga hot, rädsla och utpressning. I Sverige har människohandel varit ett uppmärksammat problem sedan slutet på 90-talet. Verksamhetens enorma lönsamhet, en existerande efterfrågan, EU:s öppna gränser samt socioekonomiska problem i ursprungsländerna har bidragit till att även Sverige blivit ett transit- och destinationsland för människohandlare från de baltiska staterna och Östeuropa. Brottsens underjordiska karaktär gör det svårt att med exakthet kunna veta hur många personer som blivit offer för människohandel i Sverige. Vid tidigare tillfällen uppskattade Rikspolisstyrelsen, som är nationell rapportör i frågan om människohandel, att mellan 400 och 600 kvinnor per år kom till Sverige som offer för människohandel.

Lagstiftning mot människohandel

I juli 2002 införde Sverige en lag mot människohandel under 4 kap. 1 a § brottsbalken. Lagen utvidgades den 1 juli 2004, för att fullt ut kunna uppfylla FN:s tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, samt EU:s rambeslut om bekämpande av människohandel (2002/629/RIF).

Fel! Okänt namn på

Den nuvarande lagen omfattar idag, till skillnad från den från 2002, även människohandel som sker inom landets gränser, samt människohandel som syftar till andra former av utnyttjande än för sexuella ändamål, till exempel tvångsarbete och handel med organ. Försök, förberedelse och stämpling till människohandel, liksom underlåtenhet att avslöja sådana brott är också straffbart enligt brottsbalkens 23 kap.

Brottsbalken, 4 kap. 1 a §

Den som, i annat fall än som avses i §1, med användande av tvång eller vilseledande, med utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med något annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon sådan åtgärd med en person, och därigenom tar kontroll över personen, i syfte att personen skall

1. utsättas för brott enligt 6 kap 1, 2, 3 eller 4§, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål,
2. utnyttjas i krigstjänst eller tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,
3. utnyttjas för avlägsnande av organ,
4. på annat sätt utnyttjas i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

- Detsamma gäller den som i sådant syfte som anges i första stycket,
1. till annan för över kontrollen över en person, eller
 2. från annan tar emot kontrollen över en person.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel, även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.

Är ett brott som avses i första–tredje styckena mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.

Ytterligare lagändringar knutna till människohandel infördes i den svenska lagstiftningen 2004. I bland annat utlänningslagen infördes den 1 oktober 2004 en bestämmelse som gör det möjligt för en förundersökningsledare att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för utländska målsägande och vittnen. Ändringen innebär att de personer som kan och vill hjälpa brottsutredande personal genom vittnesmål under en begränsad tid ges laglig möjlighet att stanna i Sverige, samt få tillgång till hälso- och sjukvård samt socialt bistånd. Även lagen mot människosmuggling, som ofta är ett led i människohandel, förändrades då maxstraffet den 1 oktober 2004 höjdes från två till sex års fängelse.

Koppleri

I början av 2000-talet, då kunskapen om människohandel och dess internationella utbredning ökade, började problemet även uppmärksammas i Sverige och det blev snart uppenbart att människohandel för sexuella ändamål förekom även här. Man insåg dessutom att det inte var en helt ny företeelse, utan någon som länge, speciellt i norra Sverige, hade klassats som koppleri eller prostitution. Koppleri som begrepp innebär att någon underlättar och tjänar på att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Främjandet

av verksamheten kan exempelvis vara genom att leda en bordell eller hjälpa köpare att hitta prostituerade. Före juli 2002, då den svenska lagen mot människohandel trädde i kraft, var poliser, åklagare och domare ofta hänvisade till koppleri- och människosmugglingslagen. Koppleri är i jämförelse ett mindre allvarligt brott som bestraffas med maximalt sex års fängelse, istället för de tio år som maxstraffet för människohandel idag ger.

Lagstiftning mot koppleri

6 kap. 12 § brottsbalken

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år. Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket. Är brott som avses i det första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grovt koppleri till fängelse, i lägst två och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan.

Prostitution

Det råder ingen tvekan om att prostitution som företeelse existerat i alla tider. Som en del av den strukturella diskrimineringen har män tagit sig den moraliska och faktiska rätten att kunna köpa en kvinnas kropp för att tillfredsställa sina sexuella behov. Allteftersom samhället förändrats, har dock såväl formerna som inställningarna till könshandel varierat, från öppet och accepterat, till fördömt och förbjudet.

I Sverige visade liberaliseringen av sexmarknaden på 1970-talet att ju större samhällsacceptans könshandeln fick, desto fler män var beredda att köpa sexuella tjänster. Under större delen av 1980- och 1990-talen innehöll den svenska lagen endast några få paragrafer som hade direkt anknytning till prostitutionen: koppleri och förförelse av ungdom. Efter många års påtryckningar från kvinnorörelsen, tillsattes en statlig utredning om den svenska prostitutionen som skulle lägga grunden för ett betänkande om den svenska könshandeln och slutligen den svenska sexköpslagen. Att köpa eller försöka köpa sexuella tjänster är idag en straffbar handling i Sverige och anses vara en form av mäns våld mot kvinnor. Prostitution erkänns idag officiellt också som ett allvarligt samhällsproblem som exploaterar kvinnor och barn. Därför anser man att de som främjar verksamheten, kopplare, människohandlare men också sexköpare, bör bestraffas och inte kvinnorna som redan anses befinna sig i en utsatt situation. Prostituerade kvinnor i Sverige riskerar således inga rättsliga påföljder. Efter sexköpslagens införande minskade den synliga gatu-

Fel! Okänt namn på

prostitutionen dramatiskt och skeptiker menade att prostitutionen nu hade gått under jord och flyttat till svårhittade lägenhetsbordeller och Internet. Experter på området pekade dock på att prostitution alltid har varit en underjordisk verksamhet och att försäljningen av sexuella tjänster via Internet hade blivit ett faktum i alla länder tack vare IT-utvecklingen. Idag har gatuprostitutionen återigen ökat, dock långt ifrån de siffror som förekom innan sexköpslagen infördes. Rikspolisstyrelsen uppskattar att cirka 150 personer finns i gatuprostitutionen i Stockholm och ungefär hälften så många i Göteborg. Prostitution i lägenhetsbordeller eller prostitution på varierande platser som hotell och husvagnar förekommer också och annonseringen sker ofta via Internet eller reklamlappar.

Lagstiftning mot sexköp

6 kap. 11 § brottsbalken

Den som i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst sex månader. Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättning har utlovats eller getts av någon annan

Den 1 april 2005 infördes en ny paragraf i brottsbalken:

6 kap. 9 § brottsbalken

Den som förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling ska dömas för köp av sexuell handling mot barn. Bestämmelsen gäller även om ersättning har utlovats eller getts av någon annan.

Straffet är böter eller fängelse i högst två år.

Såväl sexköpslagen som de tillskrivna straffsätserna har varit mycket omdebatterade, inte minst för att det högsta tillämpbara straffet är detsamma som vid snatteri. Dock kan lagstiftningen mest anses ha en normgivande verkan. Den svenska ståndpunkten innebär framför allt en långsiktig markering om att köpet av en människa genom prostitution inte är accepterat och att det är en allvarlig form av förtryck och en människokränkande handling som bör bekämpas. Det mycket omdebatterade svenska ställningstagandet i frågan har väckt ett enormt intresse för dess tillämpning och effekter såväl i Sverige som utomlands, främst eftersom det för första gången är köparna som brottsbeläggs och inte de prostituerade. Flera länder, däribland Norge, har inspirerats av den svenska sexköpslagen och infört liknande lagar.

Människohandel för sexuella ändamål i Sverige

Offren

Filmen ”Lilja for Ever” etsade i många människors medvetanden bilden av ett människohandelsoffer, en ung flicka med en brokig bakgrund som luras till ett bättre liv bortom det egna landets gränser av skrupellösa människohandlare som istället säljer och tvingar henne in i prostitutionen. Även om denna

Fel! Okänt namn på

bild fortfarande är aktuell och överensstämmer med den verklighet som många flickor fått uppleva, är det också en annan typ av människohandelsoffer som når Sverige idag. Kvinnorna som förs till Sverige är idag generellt mellan 17 och 27 år gamla, något som skiljer sig från andra länder i Europa där trenden är allt yngre kvinnor och barn. Kvinnorna kommer från de baltiska staterna men också från Ryssland, Polen, Rumänien och Thailand. Många gånger tillhör de någon minoritetsbefolkning och saknar utbildning. Bara vid enstaka tillfällen har också unga studenter eller högutbildade kvinnor påträffats. Gemensamt för de flesta är en otrygg uppväxt och svåra levnadsförhållanden i hemlandet, kantade av sexuella övergrepp, fattigdom, våld i hemmet, missbruksproblem, arbetslöshet, social utslagning eller diskriminering.

Rekryteringen

För människohandlare är rekryteringen av kvinnor och flickor en av de viktigaste delarna i verksamheten då det lägger grunden för hur mycket pengar de kan tjäna på var och en av offren. Fortfarande rekryteras många unga flickor och unga kvinnor runtom i världen med falska löften om jobb och ett bättre liv utomlands, precis som i Liljas fall. Människohandlarna målar upp osanna bilder av kvinnor, som lyckats tjäna ihop tillräckligt med pengar för att både föra ett bättre liv och hjälpa fattiga släktingar i hemlandet genom att arbeta som äldrevårdare, restaurangbiträde eller nattklubbsvärdinna. Även resebyråer, modellagenturer och äktenskapsförmedlare har varit kända för att arbeta med människohandel och locka kvinnorna in i människohandeln och den påtvingade prostitutionen. Efter att kvinnorna övertygats om den unika möjligheten som väntar på dem i utlandet, erbjuder sig människohandlarna att ordna pass, visum och biljetter samt sätta dem i kontakt med de rätta personerna på plats i destinationslandet. Kostnaderna för dessa samt underhållet under tiden de jobbar i ett annat land kommer sedan av människohandlarna att vägas in som en skuld som kvinnan har till dem och som skall betalas tillbaka innan de kan vara fria. Kvinnorna och flickorna luras också på andra sätt. Många har en aning eller är medvetna om att de kommer att jobba som prostituerade i Sverige, även om de verkliga villkoren om antal kunder, boende och löner sällan avslöjas av människohandlarna i förväg. De har inte sällan rekryterats från sexindustrin i hemländerna eller fattiga miljöer med stor arbetslöshet. För dessa kvinnor innebär en kortare tids prostitution en uppoffring som de är beredda att göra för att till exempel hjälpa sitt sjuka barn eller familjemedlem, förminska familjens skulder eller ha råd att reparera huset inför vintern. Det de inte vet, är att en gång i människohandlarnas händer kommer de inte kunna bestämma antal kunder, få bättre villkor eller kunna behålla tillräckligt mycket pengar för att köpa sig fria från människohandlarna.

Människohandlarna

Främst män men också kvinnor handlar med människor i syfte att exploatera dem sexuellt. De stora ekonomiska vinsterna som verksamheten inbringar är den främsta anledningen till att dessa människor ger sig in i den organiserade

Fel! Okänt namn på

brottsligheten som består av välorganiserade nätverk som spänner över landsgränserna. Kvinnor som leder verksamheten har själva många gånger varit offer för människohandel och har antingen sett övergången till att själva handla med kvinnor som en sorts beföring från sina jobb som prostituerade eller används som marionettfigurer av andra män som vill leda verksamheten från kulisserna. Dessa kvinnor lever under ständig psykologisk misshandel och hot från huvudmännen riktade inte bara mot dem själva utan också mot deras barn eller andra familjemedlemmar. Då deras verksamhet bygger på nätverk och kontakter inom den underjordiska organiserade brottsligheten vävs människohandeln för sexuella ändamål ofta samman med andra typer av brott, såsom narkotika- och vapensmuggling, barnpornografi, illegal invandring och adoptioner samt handel med organ. I Sverige är människohandlaren en person med svenskt medborgarskap men icke-svenskt ursprung eller en person med fast uppehållstillstånd. Hans samarbetspartner kommer från Baltikum, Östeuropa eller Ryssland och är många gånger av samma etniska ursprung. På senare tid har det också visat sig att människohandlarna många gånger förblir i hemlandet och leder verksamheten därifrån via mobiltelefoner och Internet utan att egentligen någonsin behöva sätta sin fot i Sverige.

Människohandlarnas arbetsmetoder

Nyckeln till många människohandlarnas framgång bygger på deras förmåga att inge förtroende och skapa en tidig relation till sina offer. Människohandlarna är otroligt skickliga manipulörer som vet exakt med vilka löften de kan locka kvinnorna. De spelar på exakt det som kvinnorna själva önskar och behöver, om det nu är mer pengar, bättre levnadsstandard eller större möjligheter till självförverkligande och får dem därmed att gå med på att vilja ta steget ut i det okända. Den ursprungliga processen kan vara lång eller kortvarig och kan även starta som en romans men behövs alltid för att kvinnorna skall hinna känna tillit till människohandlaren. Dessa erbjuder sig också oftast att hjälpa till med de formella handlingarna inför resan, något som kan vara både dyrt och krångligt för kvinnorna att bekosta själva. Resan genomförs för kvinnorna numera ofta själva; det förekommer dock att någon följer med dem fram till destinationen. Väl framme möts de av en annan människohandlare som under olika förespeglningar tar deras identitetshandlingar och pass. Kvinnorna förses också ibland bara med en mobiltelefon och förväntas agera efter de givna instruktionerna. Under många år var det vanligt att kvinnorna sedan fördes till en lägenhet eller ett hotell som kom att utgöra basen för verksamheten och dit kunderna förväntades komma. Kvinnorna är bevakade dygnet runt och måste också många gånger först brytas ner både fysiskt och psykiskt innan de kan börja arbeta som prostituerade. Kvinnorna våldtas och misshandlas ofta i ett tidigt skede, som ett effektivt sätt att få dem att se ner på sig själva och bryta deras självförtroende. Speciellt kvinnor som lockats till Sverige med löften om andra jobb försöker att fly och undgå situationen men hålls då tillbaka med hot, mer våldtäkter och misshandel, fler lögneryttringar och fortsatt frihetsberövning. Det uttalas hot om deras eller deras familjemedlemmars liv och hälsa, de får veta att de skulle hamna i fängelse om polisen visste att

Fel! Okänt namn på

de var prostituerade, de hålls inlåsta utan mat och blir utsatta för regelbundna våldtäkter, fysisk och psykisk misshandel. Efter nedbrytningsfasen kommer inlärningsfasen då människohandlarna tar hjälp av någon av de andra flickorna för att lära upp de nyanlända.

För de kvinnor som varit medvetna om att de kommer att jobba inom sexindustrin är lockelsen ofta att kunna jobba under en kort period och tjäna mycket pengar samtidigt som de själva alltid bestämmer när, hur och med vem. Ofta har människohandlarna redan i förväg bokat in kunder hos flickorna genom att på förhand ha annonserat ut deras närvaro i Hotel XX under den eller den helgen. Genom att poängtera att kvinnan endast är tillgänglig under en väldigt kort tid, önskar man dels kunna begränsa polisens och allmänhetens möjlighet att reagera, dels locka kunderna med ett ”passa på – nu eller aldrig”-inbjudning. Annonseringen sker idag mest på Internet, via chatt-program och kontaktskapande hemsidor men också via mun till mun-metoden och reklamlappar som delas ut. Det har också hänt att män i Sverige blivit uppvaktade i krogmiljöer, av taxichaufförer eller restauranger. Priserna för sexuella tjänster är höga i Sverige, inte minst för att kunna täcka alla omkostnader som lägenheter, transport, annonsering och osäkerhet innebär. Trots det får kvinnorna bara behålla en ytterst liten summa själva, något som medför att skulden de har till sina hallickar inte kan avskrivas. Flickorna hålls ofta inlåsta i en lägenhet någonstans tjugofyra timmar om dygnet i väntan på direktiv om tjänster eller för att ta emot kunder. De kan ofta inte svenska eller engelska utan får lära sig enstaka fraser som ”ta det lugnt”, ”mycket bra”, ”var tyst” och ”det gör ont”. Kvinnorna förväntas ofta ha mellan 15 och 20 kunder per dygn och hinner många gånger knappt duscha eller uträtta andra personliga behov mellan kunderna. Efter några veckor eller månader flyttas ofta verksamheten till andra städer eller länder där flickorna köps av andra människohandlare. Genom det nya köpet växer också kvinnornas skuld till människohandlaren som betalat ett högre pris för att köpa henne loss från den förra ägaren.

Köparna

Det finns ingen enhetlig grupp av människor som köper sexuella tjänster av prostituerade. Alla yrkesgrupper och alla åldergrupper är representerade och den enda sammanlänkande faktorn är just att de av olika anledningar väljer att köpa en kvinna för sex. Bland de anledningar som nämns är att de inte hade en relation för tillfället, att de inte kunde få någon kvinna utan att betala, att sexlivet med partnern inte var tillfredsställande, att de ”kände” för det, att någon hade lurat dem in i det eller att de inte kunde hjälpa det ”beroendet” de hade. Den kanske vanligaste uppdelningen brukar göras mellan sällanköpskunder och vaneköpare. Enligt uppgifter från prostituerade förekommer det nästan alltid män som utgör ett regelbundet klientel medan andra enbart vid något tillfälle väljer att köpa sex för att uppfylla en fantasi, söka spänning eller förändra vardagen.

Fel! Okänt namn nå

Sambandet mellan prostitution och människohandel

Människohandel för sexuella ändamål fördöms och bekämpas idag världen över, och det finns inget land som inte erkänner brottets inhumana karaktär och dess tydliga kränkning av en av de mest grundläggande mänskliga rättigheterna: individens frihet. Det som människohandel för sexuella ändamål, trafficking, mest förknippas med, är den påtvingade prostitutionen, som också utgör verksamhetens största och mest vinstinbringande del. I EU som i resten av världen förekommer idag olika lagar, förordningar och regler kring sexköp och prostitution. Prostitution är i många länder ett föga uppmärksammat brott, samtidigt som andra länder helt godkänner det som en icke-brottslig affärsverksamhet. I de mest liberala länderna liksom Nederländerna och Tyskland framställs det som en godkänd affärstransaktion mellan en person som erbjuder sexuella tjänster och en köpare som är villig att betala för dem. Dessa länder försvarar sin lagstiftning med att poängtera kvinnors rätt och frihet att bestämma över sina egna kroppar och samtidigt erkänns av systemet som fullvärdiga, arbetande vuxna. I de flesta länder i världen är dock prostitution klassat som ett brott, oavsett om det är själva akten, den prostituerade eller hallicken som avses. Människohandel för sexuella ändamål däremot bekämpas världen över, med olika medel och med olika utgångspunkter. Samtidigt är det från en svensk synpunkt inget som skiljer dessa åt. Både prostitution och människohandel för sexuella ändamål bygger på den sexuella exploateringen av en individs kropp i ett vinstbringande syfte. Prostitution föder kvinnohandeln och i båda fallen är det de ekonomiska incitamenten som uppgår i multimiljardsbelopp som gör att människor väljer att vilja handla med kvinnor, driva bordeller eller agera som hallickar. Orsakerna som anses ligga bakom fenomenets förekomst och spridning är oftast desamma, förutom på en punkt: efterfrågans inverkan. Sveriges unika lagstiftning gällande prostitution riktar sig just mot en begränsning av efterfrågan, vilket skapar ett internationellt intresse för den svenska utvecklingen i frågan om människohandel för sexuella ändamål efter sexköpslagens ikraftträdande. I Tyskland legaliserades prostitution så sent som 2001, efter pådrivningar från den tyska vänstern.

Arbetet mot människohandeln

Polisens arbete

Idag finns det många aktörer som jobbar aktivt med att bekämpa människohandeln i Sverige. Polisens övergripande roll är att få fast personer som begår brott och att försöka förhindra att nya brott uppstår. Sexköpslagens ikraftträdande tillsammans med en ökad kunskap om människohandelsproblematiken ändrade även polisens arbetsrutiner. Försvinnandet av gatuprostitutionen och övergången till en Internetbaserad marknadsföring har till viss del hjälpt polisen och andra inblandade att kartlägga och komma i kontakt med människohandlare och människohandelsoffer. Genom att använda sig av samma metoder som presumtiva kunder, har polisen idag en större möjlighet att få kännedom om just människohandel, om vilka kvinnorna är, var de finns och i

Fel! Okänt namn på

slutändan också vem som ligger bakom verksamheten. Sexköpslagen verkar också användas av polis och åklagare som ett kompletterande verktyg vid misstänkta fall av människohandel. Polisen har idag möjlighet att avkräva misstänkta för sexköp vittnesmål om de inblandade och deras verksamhet, uppgifter som annars i många fall skulle ha förblivit dolda. Utredarna, polisen och åklagarna kan i sin tur använda uppgifterna för att skapa en helhetsbild av verksamheten, om hur kontakterna etablerades, vilka som var inblandade, hur mycket pengar som betalades ut samt vilka kvinnorna var. Dessa uppgifter som i vanliga fall de inblandade själva inte skulle ha lämnat eller många gånger ens känt till i kvinnornas fall kan sedan användas av berörda myndigheter, organisationer och forskare för att förstå mönster, trender, metoder och tillvägagångssätt i den annars dolda verksamheten. Även det faktum att andra arbetsmetoder blivit tillåtna, såsom telefonavlyssning och möjligheten att använda sig av sexköpslagen för att avkräva sexköparnas vittnesmål i människohandelsfall verkar också ha bidragit till en djupare insyn i verksamheten. Polisens spaningsarbete i människohandelsfall är dock otroligt tids- och kostnadskrävande. För att samla tillräckliga bevismedel tvingas poliser spana i långa perioder, upp till flera månader, på en misstänkt lägenhetsbordell dit människohandelsoffer förs. I många fall har detta inneburit att det av kostnadsskäl har varit svårt att bedriva den omfattande spaning som behövts.

En viktig del i polisens framgångsrika arbete har förutom de finansiella medlen visat sig vara kunskap och insyn i problematiken. Utbildningar har fokuserat både på identifiering, spaningsarbete, samarbete med andra berörda aktörer och omhändertagande av offren. Polisen arbetar i dagsläget också över de nationella gränserna tillsammans med kollegor från de andra europeiska länderna genom exempelvis Europol. Enskilda organisationers arbete i kampen mot människohandeln återfinns såväl bland små som stora fristående organisationer, myndigheter, kvinnojourer, politiska och religiösa organisationer med flera. Deras arbete är viktigt, deras kunskaper ovärderliga och deras drivkraft bygger ofta på ett genuint engagemang i frågan.

Allmänhetens ansvar

Allmänheten har många gånger spelat en viktig roll när det gäller att uppmärksamma polisen på misstankar om brott. Att öka kunskapen om människohandel hos medborgarna har visat sig vara otroligt viktigt för att människor skall kunna hjälpa polis och myndigheter med värdefulla tips och vittnesmål. Ovanligt mycket spring av män i trapporna, nya inflyttade grannflickor som verkar rädda, misstänksamma och bevakade är bara några av de signalement som polisen behövt för att kunna starta ett spaningspådrag. Allmänheten har ett ansvar att hjälpa men framför allt har den en möjlighet. Precis som vid den senaste tidens uppmärksammade larm om ungdomsvåld, gatuvåld, misshandel och våldtäkter är det kanske viktigare än någonsin att visa civilkurage och hjälpa till om någon verkar fara illa.

Fel! Okänt namn

Sexköpslagens påverkan på utvecklingen av människohandel för sexuella ändamål i Sverige

Sexköpslagens påverkan på Sverige som marknad för sexhandel

Sexköpslagen, som till en början togs fram som en normgivande lag som skulle fastställa synen om att köp av en annan människas kropp var oacceptabelt, medförde markanta förändringar till den svenska prostitutionsmarknaden. Dessa förändringar påverkade sedan i sin tur, både direkt och indirekt, utvecklingen av människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Till skillnad från många andra länder i Europa har Sverige undkommit den explosionsartade utvecklingen av prostitution och människohandel. Även om antalet uppskattade fall av människohandel verkar ha ökat de senaste fem åren, har ökningen varit liten i jämförelse med Sveriges grannländer och minimal jämfört med andra länder i EU. Sverige anses idag ha frångått att vara ett destinationsland för människohandlare till att ha blivit ett transitland på vägen till andra länder som Danmark, Norge, Tyskland eller Nederländerna där sexköp inte är förbjudet. Bara i Norge uppskattar man att mellan 600 och 800 nigerianska kvinnor och lika många från Bulgarien, Albanien, Ryssland och andra länder i Östeuropa befinner sig i gatuprostitution som en följd av den ökande människohandeln. Polisen i Oslo känner sig maktlös inför den explosionsartade utvecklingen och efterlyser en sexköpslag lik den svenska modellen. Varken i Norge, Danmark eller Finland är sexköp förbjudet. Precis som tidigare indikationer har visat, var sexköpslagens största konsekvens att gatuprostitutionen i det närmaste försvann efter 1999. Gatuprostitutionen återkom sedan efter några år men i en begränsad skala. Mycket tyder på att gatuprostitutionens försvinnande har varit positiv för människohandelns begränsning i Sverige då den har försvårat människohandlarnas möjligheter att placera kvinnor i prostitution och nå presumtiva kunder.

Sexköpslagens påverkan på människohandlarnas arbetsmetoder

Människohandlare måste idag ha väletablerade kontaktnät och en genomtänkt organisation för att överhuvudtaget kunna bedriva sin verksamhet och tjäna pengar i Sverige. Då kvinnorna inte som i andra länder bara kan släppas av vid ett gathörn, behöver de ordna transportmöjligheter eller skaffa tillfälliga lägenheter där kvinnorna tvingas att ta emot kunder, ett problem i sig i de stora städerna. Allting måste dessutom ske med högsta diskretion, då många bland allmänheten är beredda att vittna för polisen vid misstankar om brott. För att verksamheten överhuvudtaget skall kunna vara lönsam krävs det dessutom att människohandlare når ut till presumtiva kunder och marknadsför kvinnorna. Detta sker främst via en Internetbaserad marknadsföring, vilket innebär att de måste skaffa en hemsida och därmed involvera flera i verksamheten, eller via mun till munmetoden. Internets ökade betydelse enbart på grund av sexköpslagen förringas dock med hänvisning till en liknande utveckling i andra länder som också har en mer synlig gatuprostitution. Polisen uppger också att marknadsföringen av kvinnorna via Internet ibland har underlättat deras arbete, då de precis som de presumtiva kunderna kan hitta

Fel! Okänt namn på

flickorna via Internet och slipper patrullera för att hitta de prostituerade ute på gatorna. De senaste årens ökade uppmärksamhet kring människohandel samt den omfattande debatten kring straffälägandet av sexköp, har enligt polis och tillfrågade myndigheter fungerat som en första upplysningsfaktor om varför dessa två fenomen skulle förhindras och bekämpas.

Sexköplagens påverkan på de prostituerade

Förändringar verkar också ha skett bland de prostituerade. I samband med sexköplagens ikraftträdande och gatuprostitutionens försvinnande valde också många att frågå yrket. De svenska prostituerade som idag finns kvar anses endast utgöra en liten del av kvinnorna som säljer sex i Sverige. Polisen uppger också att den lucka som uppkom i samband med att många prostituerade valde att lämna yrket, fylldes upp med utländska flickor som skulle tillgodose de svenska männen efterfrågan. Att de flesta av dessa kvinnor inte hade kommit till Sverige för att på eget initiativ arbeta som prostituerade råder det ingen tvekan om. Med hänsyn till de organisatoriska krav som dessutom ställs på en sådan verksamhet finns det enligt experter all anledning att tro att människohandlare eller hallickar som utnyttjade kvinnors fattigdom och utsatthet för att locka dem till Sverige är inblandade. I samband med sexköplagen skedde också en avstigmatisering av de prostituerade och fokus förflyttades från kvinnorna som säljer, till männen som köper sex. Många kvinnor säger sig därigenom ha fått en starkare ställning och ett förändrat förhållande till polisen då de inte längre har något att frukta. Detta har bland annat lett till att polisen fått övntad hjälp från deras sida vid bekämpningen av människohandel och informerats om nytillkomna ligor eller minderåriga prostituerade, men också andra brott som exempelvis pedofili.

Sexköplagens påverkan på allmänheten

Sexköplagen och mediernas fokusering kring prostitution och människohandel har också bidragit till ett ökat allmänt medvetande bland allmänheten. Detta har visat sig vara behjälpligt vid kartläggningen av nya människohandelsfall, men också eftersom det påverkat toleransen mot sexköp i alla former. Allmänheten är idag uppmärksam och välinformerad och polisen medger att många av de tips som inkommer från allmänheten är otroligt värdefulla i bekämpningen av människohandel. Även polisens utbildningar kring ämnet har visat sig vara högst verksamma. Det framkommer att poliser som hade genomgått grundliga genomgångar av fenomenet hade lättare att förstå varför det var brottsbelagt och engagerade sig även mer i att aktivt bekämpa sexhandeln.

Sexköplagens påverkan på sexköparna

Den svenska kundkretsen anses också ha minskat och blivit mer försiktig sedan sexköplagen trädde i kraft. Enligt en europeisk undersökning köper en av tio svenska män sex någon gång, jämfört med fyra av tio män i Frankrike och åtta av tio män i Spanien. Många av sällanköpskunderna har försvunnit

Fel! Okänt namn på

sedan sexköp inte längre kan vara en impulsartad händelse på väg hem från jobbet. Det faktum att det idag krävs ett aktivt uppsökande av de prostituerade på Internet, en noggrann planering i förväg och att man dessutom riskerar att bli upptäckt och åka fast har medfört att många avstår. Samtidigt bestyrker experter att majoriteten av de svenska män som köper sex gör det utomlands, på semester eller affärsresor, långt bort ifrån deras inrutade, hederliga familjeliv. Sammanfattningsvis kan man säga att Sverige anses ha blivit en svårare och mindre lönsam marknad för människohandel sedan sexköpslagens införande. En av de huvudsakliga anledningarna är enligt många att lönsamheten för en sådan verksamhet i Sverige är relativt begränsad och att det anses vara rätt svårt att få ett starkt fäste och utöka verksamheten här. Den svenska marknaden är i jämförelse med andra länder relativt liten och samhället både uppmärksam och negativt inställt till lägenhetsbordeller och prostitution och drar sig inte för att informera polisen vid misstanke om brott.

Lagföring, skydd, uppehållstillstånd, återvändning

Många av de brister som den svenska människohandelslagen uppvisar blir först påtagliga när de som gjort sig skyldiga till människohandel skall lagföras. Efter en ofta lång spaningstid ingriper polisen mot misstänkta platser där verksamheten har bedrivits och hoppas med hjälp av den insamlade bevisningen samt olika vittnesmål kunna sammanställa ett tillräckligt starkt fall för att fälla människohandlarna. Många poliser vittnar om att de mår extremt dåligt av att se att flickor utnyttjas under de ibland månadslånga spaningstiderna som krävs för att samla tillräckligt med bevis. Problemet är att lagen idag, precis som ett pussel, består av många tolkbara och svårsamlade beviskrav som tar sig uttryck i formuleringar som ”otillbörliga medel” eller ”utsatt belägenhet” som dock alla måste finnas på plats för att domaren skall kunna döma för människohandel för sexuella ändamål. Utifrån begreppen är det väldigt svårt att veta vilka bevis som skulle kunna styrka att exempelvis en ”utsatt belägenhet” förekommit, vilket medfört att polis och åklagare ibland har behövt åka till kvinnornas hemland för att hitta belägg för ett sådant påstående. Precis som med andra sexualbrott förekommer det också att domare inte har tillräckliga kunskaper eller erfarenhet av människohandelsfall och utnyttjar därför endast den lägre delen av straffskalan eller dömer för det ringare straffet koppleri. Det sistnämnda är dock mycket problematiskt eftersom koppleri är ett brott mot staten, vilket innebär att människohandelsoffren inte har rätt till skadestånd eller målsägarbiträde samt att straffsätserna är lägre än vid människohandelsbrott. I väntan på rättegång finns det väldigt lite hjälp att tillgå för offren av människohandlarna. De ofta traumatiska upplevelserna samt de psykiska och fysiska trauman som de bär med sig gör att de många gånger är fyllda av skam, rädsla, sköra, depressiva, självmordsbenägna och i högsta grad i behov av hjälp från läkare, psykologer eller socialarbetare. Denna hjälp finns dock väldigt sällan att få då det inte finns behandlingsshem som är specialiserade på offer av människohandel. Istället placeras kvinnorna i tillfälliga boenden i väntan på rättegång. Enligt lagen har de rätt till uppe-

Fel! Okänt namn på

hållstillstånd i 30 dagar för att bestämma sig om de vill avge vittnesmål i rättegången mot människohandlarna och sedan minst sex månaders uppehållstillstånd i väntan på och under rättegångstiden. Inte heller under den tiden finns det gemensamma åtgärder på plats hur man på bästa sätt hjälper kvinnorna att bearbeta det de varit med om eller hur man får dem att börja ett nytt liv. Om de väljer att åka tillbaka till hemländerna, vilket majoriteten väljer att göra, finns det i dagsläget väldigt lite som kan garantera tryggare levnadsförhållanden än dem de en gång lämnade bakom sig. Stigmatisering, social utslagning, förföljelse och fattigdom visar sig vara vardagen de återvänder till.

Förslag på åtgärder

Även om Sverige skonats från den explosionsartade utvecklingen av människohandel och prostitution som drabbat många andra länder finns det även här fortfarande problem och brister när det gäller exempelvis människohandelslagens utformning, omhändertagandet av offren, samarbetet mellan olika aktörer samt avsaknaden av vissa konkreta preventiva åtgärder för att störa och minska möjligheten för människohandlare att etablera sig här. Med anledning av tidigare lägesbeskrivningar gällande arbetet mot människohandel i Sverige föreslås nedstående åtgärdsförslag:

Se över människohandelslagen

1. Tydliggör lagstiftningen mot människohandel speciellt gällande bevisbördan.

I dagsläget innehåller lagen många tolkbara uttryck gällande både lägesbeskrivningen bevisbördan som gör att lagen många gånger inte tolkas och tillämpas som den skall. Ta bort och ersätt otydliga begrepp som exempelvis ”utsatt belägenhet” och ”otillbörliga medel” med mer adekvata och begripliga begrepp så att det inte blir svårt att bevisa det som menas med begreppen.

2. Strängare straff för människohandel.

Eftersom människohandel för sexuella ändamål på många sätt kan jämföras med handeln med vapen och droger borde också straffsätserna ligga i paritet med dessa brott.

3. Dessutom bör Sverige driva på så att människohandelsbrottet straffas likvärdigt i alla länder för att undvika att de kriminella nätverken utnyttjar eventuella luckor i lagstiftningen.
4. Mer utbildningar för domare, åklagare och poliser.

Bristande kunskaper om människohandel hos poliser, åklagare samt domarkåren har lett till att många inte förstår brottets allvar och dömer ut väldigt låga straff eller väljer att rubricera brottet som det ringare ”koppleri”.

Fel! Okänt namn nå

Ökade resurser till polisen

5. Öronmärk pengar till polisen för att bekämpa människohandel och begär återrapporteringskrav.

Då människohandelsfall är rena spaningsbrott och därmed väldigt kostsamma har man tydligt kunnat se att man i brist på medel hellre inriktar polisverksamheten på andra typer av brott som misshandel, mord eller droghandel. Med öronmärkta pengar under perioden 2004–2006 var polisen tvungen att aktivt jobba med människohandel, vilket resulterade i att många fall löstes under den perioden. Det är bra om vi fortsättningsvis har specialdesignerade medel till polisen,

Förstör marknadsplatser för sexhandel

6. Förstör marknadsplatser för reklam av prostituerade genom att exempelvis införa ett filter, likt det som används vid barnporrsurfning eller stäng ner webbsidor som tillåter kontaktannonser av kvinnor som säljer sex.

Tekniken för att införa ett filter som vid Internetsökningar för barnporr omöjliggör tillgången till sådana sidor för användaren, skulle kunna användas för att begränsa möjligheten att via Internet söka efter kvinnor som säljer sex.

7. Stäng av välkända prostitutionsgator nattetid.

I alla större svenska städer finns det gator, som Malmskillnadsgatan i Stockholm eller Rosenlundsgatan i Göteborg, som är ökända för möjligheten att där hitta personer som säljer sex. Genom att stänga av dessa gator för biltrafik nattetid skulle man försvåra åtkomsten för sökande sexköpare och dessutom ta bort en redan allmänt känd handelsplats för sexuella tjänster i Sverige. Detta är att ”störa” marknaden.

8. Förbjud reklam av sexuella tjänster.

Sexklubbar i de svenska städerna annonserar ofta sin verksamhet via stora reklamskyltar som sätts upp på kringdrivande bilar. Reklambilderna på de utmanande, lättklädda flickorna är kränkande och porträtterar en kvinnoosyn som Sverige inte kan ställa sig bakom. Verksamheten i sexklubbarna har dessutom många gånger kopplats till annan kriminell verksamhet såsom sexköp och koppleri, i sin tur en utmärkt grogrund för människohandel för sexuella ändamål. Därför bör reklam för sexuella tjänster förbjudas.

9. Utöka ägaransvaret och lagför hotellägare och lägenhetsförmedlare som anses ha främjat prostitution/människohandel genom upplåtandet av lägenheter/hotellrum. Stäng ner hotell som har gjort sig skyldiga till medhjälp vid upprepade tillfällen.

Polisens långa spaningsinsatser resulterar många gånger i att tillräckligt bevismaterial kan samlas för att kunna styrka att hotellägare och bostadsinnehavare vetat/haft misstankar om att deras hotellrum och lägenheter använts för att bedriva prostitutionsverksamhet. Enligt kopplerilagen kan dessa personer

Fel! Okänt namn på

lagföras då de anses ha främjat försäljningen av sexuella tjänster, vilket dock inte sker i någon större utsträckning.

10. Det krävs ett utökat ägaransvar för hotell/bostadsägare som tydliggör skyldigheten att rapportera misstänkt prostitutionsverksamhet eller koppleri för polisen eller på annat sätt förhindra en sådan verksamhet samt en större lagföringsfrekvens av dem som undanlåter att ta sig an detta ansvar.

Människohandlare

11. Skadestånd alternativt töm människohandlarnas konton.

Människohandlarnas främsta yrkesincitament, pengarna, skulle kunna tas ifrån dem när de befins skyldiga för människohandel och en del av pengarna användas som skadestånd till offren.

Skydda offren

12. Stärk skyddet för offren.
13. Upprätta behandlingshem och möjliggör kontakt med en utbildad kurator.
14. Förbättra återvändarrutinerna för kvinnorna (säkra miljöer i hemlandet).

Idag finns det väldigt lite hjälp att tillgå för de kvinnor som varit offer för människohandel. Deras möjlighet till skydd, vård och rehabilitering måste förbättras, både under den tiden de befinner sig i Sverige och när de väljer att återvända till sina hemländer, som en preventiv åtgärd.

15. Möjliggör permanent uppehållstillstånd för människohandelsoffren med hänvisning till brottet de utsatts för.

Offer för människohandel kan i dagsläget ansöka om permanent uppehållstillstånd efter att det tillfälliga uppehållstillståndet i samband med rättegången upphört. I ansökan görs dock inga hänvisningar till att kvinnorna varit utsatta för människohandel, vilket är olyckligt både från offrets synpunkt och från svensk ansvarssynpunkt. Att ha varit utsatt för människohandel och haft svenska män som sexkunder kräver mer av systemet än att man behandlas som vilken asylsökande som helst.

Sexköpare

16. Strängare straff för sexköparna (idag lika låga som för snatteri) så att man kan anhålla köparna.

De låga straffen på böter eller max sex månaders fängelse, som tillämpas då man döms för sexköp, möjliggör inte för polisen att anhålla sexkunderna. För detta krävs ett lagstadgat straff på minst ett år. Möjligheten att kunna anhålla sexkunderna skulle bland annat innebära att man kan ta reda på mycket mer information om människohandelsverksamheten som offren är omedvetna om (till exempel kontaktpersoner, pengar etcetera)

Fel! Okänt namn nå

Ökat samarbete

17. Stärk samarbetet mellan olika myndigheter och aktörer som jobbar med människohandeln.
18. Stöd fristående organisationer som jobbar mot människohandel i ursprungsländerna.
19. Verka för en ökad kunskap om sexköpslagens inverkan på människohandel i EU.
20. Öka kunskaperna om andra typer av människohandel än de för sexuella ändamål.

Ett ökat samarbete mellan olika aktörer som jobbar med människohandel ökar inte bara kunskapen om brottets utformning, människohandlarnas metoder och offrens tillstånd utan möjliggör också att människohandelsfall utreds snabbare och offrens lidande kan minskas. Då brottet är transnationellt i sin karaktär är det dessutom viktigt att vi samarbetar över ländernas gränser, inom EU och internationellt och delar med oss av den kunskap och de metoder vi framgångsrikt tillämpar i Sverige och samtidigt är lyhörda för att lära oss mer av andras förslag. Vidare är det betydelsefullt att man ökar medvetandet gällande andra typer av människohandel än den för sexuella ändamål, något som blivit ett stort problem i andra länder och som vi även i Sverige börjar se allt mer av.

Stockholm den 7 oktober 2008

Désirée Pethrus Engström (kd)